

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВОГО ВИШУ

Павелко І. І. кандидат психологічних наук,
старший дослідник, доцент кафедри
управління повсякденною діяльністю військ
Військова академія м. Одеса
<https://orcid.org/0000-0002-3933-6949>

Моторний В. О. кандидат наук з державного
управління, заступник начальника кафедри
управління повсякденною діяльністю підрозділів
Військова академія м. Одеса
<https://orcid.org/0000-0003-0243-8666>

В'яткін Ю. О. викладач кафедри водіння бойових
машин та автомобілів факультету бойового
застосування військ Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів
<https://orcid.org/0000-0002-4242-5184>

Встановлено, що основними стилями міжособистісного спілкування курсантів є: владно-лідуючий стиль; співпрацюючі-конвенційний стиль та відповідально-великодушний стилі міжособистісного спілкування. Досліджено, що використання обценної лексики у спілкуванні курсантів є результатом мовленнєвої та комунікативної некомпетентності. Обґрунтовано, що мовленнєва компетентність в освітньому та виховному процесах є одним з найважливіших особистісних утворень майбутніх офіцерів.

Ключові слова: міжособистісне спілкування; обценна лексика; стилі спілкування; комунікативна компетентність; курсанти.

Вступ. У сучасній освітній парадигмі вищої школи у рамках компетентісного підходу формуванню мовної компетентності надається велике значення. Це зумовлено тим, що сучасний випускник ВНЗ, зокрема, військового вишу, має бути не лише освіченим, здатним до вирішення складних проблемних ситуацій у професійній сфері, а й повинен виявляти увагу до власної мовленнєвої культури, яка є обов'язковим компонентом його професійного та особистого розвитку.

Специфіка службової діяльності офіцера зумовлює особливі вимоги до його мовленнєвої та комунікативної діяльності в освітньому процесі. Саме у мовленнєвій діяльності освітнього процесу курсанти воєнного вишу пізнають основи майбутньої професійної діяльності офіцера. Унікальність мовленнєвої компетентності у тому, що вона є результатом освітнього процесу, з одного боку, і найважливішим засобом освіти, з іншого.

Військова служба завжди проходить у військовому колективі, і являє собою різні види спілкування військовослужбовців в їх

спільному житті та службової діяльності. Взаємовідносини та особливості спілкування істотно впливають на соціально-психологічний клімат, традиції та військову дисципліну.

Особливостями спілкування у військових колективах є статутні відносини між начальниками і підлеглими, що будуються на принципах єдиноначальності та субординації та служать єдиної мети – служінню і захисту Вітчизни. Однак, будь-який Статут втілюється у життя конкретною людиною, що безсумнівно відображається на стилях її спілкування і службової діяльності.

Спілкуванню у військовому колективі притаманні деякі суперечності, що іноді стає причиною виникнення конфліктів та вживання обценної лексики під час спілкування. Якщо ненормативну лексику у спілкуванні свідомо допускає командир щодо підлеглого, це свідчить про відсутність професіоналізму, нездатність начальника чітко поставити завдання, зацікавити, створити колектив односторонців. Використання обценної лексики у даному

випадку служить засобом грубого пригнічення особистості.

Теоретичне підґрунтя. Дослідниками О. Матенюк та С. Капітанець проаналізовано відгуки із військ, які підтверджують наявність труднощів молодих офіцерів з підлеглими, зокрема, непродумані та імпульсивні форми впливу на підлеглих, неефективні стилі спілкування з підлеглими. Ці автори підкреслюють необхідність розвитку професійного спілкування в умовах навчально-професійної діяльності і спілкування у військовому виші (Матенюк О. & Капітанець С., 2001, с. 110-114).

Про умови успішного розвитку культури міжособистісних відносин у контексті взаємодії військовослужбовців у військовому колективі йдеться у працях О. Гульбс та О. Кобець (2021, с.15-18) та Л.І. Мохнар (2013, с.110-114).

Л. Ставицька пояснює поширеність нецензурної лексики серед військових та добровольців на фронті причинно-наслідковим зв'язком між стресовою ситуацією в умовах ведення бойових дій, необхідністю емоційної розрядки, проявом агресії та використанням вербальних засобів як реакцій на описані зовнішні позалінгвальні чинники впливу на стан людини (Ставицька Л., 2002, с.213–216).

О.Я. Андріянова зазначає, що контроль власної мовленнєвої поведінки, емоцій – необхідні складники фахової майстерності військовика. Лихослів'я в армії має давнє коріння й використовувалося під час бойових дій для підриву морального духу ворога (Андріянов О.Я., 2019, с.98-107.).

Використання обценної лексики можна розглядати як одну з форм комунікативної інтолерантності – деструктивних форм дискомфорту стану суб'єктів комунікації, що проявляється як в намаганні, так і реальних агресивних мовленнєвих діях (говорінні й аудіюванні) вербально або перцептивно не прийняти і знищити неспівпадаючу з власною позицією екстерналізовану думку іншого (інших), необґрунтовано емоційно наполягати на власному судженні як на єдино правильному (Калмиков Г., Доброскок С. & Чижма Д., 2021, с.26–58).

У той же час, в Україні, як зазначає Я. Радевич-Винницький, мовленнєва

доброчесність завжди підтримувалася громадськістю, церквою, суспільними інституціями. Це мало різні мотиви, зокрема, українці вірили в магічну силу слова. На Бойківщині, наприклад, під час будівництва хат та господарських приміщень дуже пильно стежили, аби хтось з майстрів часом не сказав поганого слова (Радевич-Винницький А.Я., 2001).

До речі, до середини в XIX ст. лихослів'я було кримінально караним. За Соборним уложенням за використання непотрібних слів накладалося жорстке покарання. Суспільством лайка сприймалася як богохульство. Вважалася, що матючим словом ображається, по-перше, Мати Божа, по-друге, рідна мати людини, і, нарешті, мати-земля.

У Запорізькій Січі під загрозою строго покарання батогом біля ганебного стовпа було заборонено вживання лайки. Заборонялася вона і за козацьких походів. Інакше матюку називали ще «солдатськими словами», тому що лихослів'я було здебільшого поширене у солдатському середовищі. Ця лексика була поширена між людьми, які на двадцять п'ять років були відірваними від сімей, спілкування з близькими, звичної селянської роботи, рідних місць – людьми, які зневірилися у своєму майбутньому.

Революція 1917 року змінила якісний склад суспільства, вигнавши і фізично знищивши дворянство, інтелігенцію, офіцерство, священство, інженерів, купців, працююче селянство і козаків – реальних носіїв фундаментальних життєвих цінностей. Рушійною силою революційних жовтневих подій були люди не обтяжені освітою і культурою, тому представники державного і політичного керівництва країни, які прийшли до влади у той час, для того щоб показати масам своє «недворянське» походження, заговорили звичною для бунтівників мовою. Саме з цього часу стихія нецензурної лексики закріпилася у структурі армії та флоту (Єпископ Митрофан, 2016).

Що стосується сучасної України, то деякий час тому у Верховній Раді був представлений законопроект № 10414 «Про протидію лихослів'я (про «дематюкацію» мови)», однак у Головному науково-експертному управлінні Верховної Ради,

законопроект визнали за доцільне відхилити. На думку членів управління, використання обценної лексики повинне регулюватися моральними нормами, а не законами.

Проте державний контроль у цьому питанні існував ще з часів давнини. Законодавець, як справедливо вказував у IV столітті до н.е. філософ Аристотель, повинен видаляти з держави лихослів'я, тому що звичка лихословити неодмінно розвиває схильність до здійснення поганих вчинків.

Усі наведені вище приклади покарання та осуду за вживання нецензурної лексики у різні часи показують негативне ставлення суспільства до цього явища. Не випадково Сократ колись сказав: «Почні говорити, щоб я тебе побачив».

Таким чином, особливості спілкування, під час якого використовується обценна лексика, досліджувалися різними фахівцями. З точки зору психології, ненормативна лексика використовується при певних психологічних станах – стресових станах, у стані афекту тощо. У класичній психолінгвістиці обценну лексику прийнято вважати найпростішою різновидністю афективної мови. Соціологи розглядають її як соціальне явище. Фізіологи досліджують, яким чином обценна лексика (мат) впливає на організм людини та навколишнє середовище.

Зокрема, доведено, що обценна лексика завдає невиправної шкоди фізичному і моральному здоров'ю людини. Вчені, які випробували вплив нецензурної лайки на воді, зробили експеримент: вони обляяли добірним матом воду, після чого полили нею насіння пшениці. В результаті, із зерен, які були политі водою з агресивним матом, зійшли тільки 48% зерен. Із зерен, що були политі водою «яка вислухала» побутовий мат, зійшло 53%, а насіння, що були политі святою водою, проросли на 93% (Чеурин Г.С., 2010).

Можна також згадати історію ритуалу «виклику родової сили», коли чоловіки могли використовувати нецензурні слова не більше 16 днів на рік, після чого вони були під суворою заборонаю. Вважалося, що крім крайніх випадків, коли необхідно викликати «родову силу», мат можна використовувати під час бойових дій, тому що за допомогою

мату значно прискорюється передача інформації. Однак його, як останній патрон, треба берегти для бойових дій.

Що стосується думки фахівців з цього питання, то вважається, що якщо людина володіє запасом літературної мови, то вона може повністю обходитися без лихослів'я. Зокрема, директор Інституту української мови професор П. Гриценко вважає, що «якщо людина володіє запасом літературної мови, то вона може повністю обходитися без лихослів'я». Замість обценної лексики вчений пропонує користуватися іншими способами комунікації і передавати свої негативні емоції співрозмовнику за допомогою «міміки, жестів і поглядів» (Королева Е., 2020).

Професор І. Ющук завідувач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Київського міжнародного університету вважає, що така законодавча ініціатива має право на життя. При цьому він упевнений, що слід розрізняти грубі матюки і традиційну українську лайку (Королева Е., 2020).

У своєму дослідженні «Антиетикет у спілкуванні» Я. Радевич-Винницький (2001) відмічає, що нецензурна лексика – це менше зло, аніж фізична агресія. Але вона також має антигромадський характер, і тому за словесну образу честі та гідності карали, а в багатьох суспільствах карають і тепер не набагато легше, аніж за фізичне насильство (Радкевич-Винницький А.Я., 2001).

До речі, за лихослів'я в Україні для будь-якої людини вже передбачена адміністративна та цивільно-правова відповідальність в залежності від випадків його використання, зокрема, ст. 173 Кодексу про адміністративні правопорушення кваліфікує використання мату в публічних місцях як дрібне хуліганство (Кодекс України, 2023).

З духовного погляду, обценна лексика – це антимолитва. Через використання цієї лексики людина відступає від Бога. Тому і називали колись матюкову лайку «молитвою сатані». І «молитва» ця, за силою свого негативного енергетичного впливу, дорівнює прокляттю. Так, в анонімній болгарській хроніці XIII-XV століть слово «ізматерили» означає зовсім не «обругали», але саме «прокляли».

У Посланні до Ефесян, 4:29 апостол Павло застерігає: «Нехай жодне гниле слово не виходить з уст ваших». За словами Святителя Тихона Задонського, наші слова є вірною ознакою здоров'я чи хвороби душі.

Г.П. Васянович звертає увагу на те, що духовними чеснотами лицарів, а до них належали і запорізькі козаки, були: «Віра в Бога, вірність і відданість своєму суверенітету, хоробрість, шляхетність, чесність, гідність, захист слабких, старих та жінок...», а «від вчителя, який виховував лицаря, була потрібна зразковість у дотриманні канонів честі та гідності, а також власна фізична та бойова підготовка» (Васянович Г.П., 2005, с.255-256).

Оскільки проблема злослів'я має державний масштаб, необхідно дбати про духовну охорону здоров'я і тут потрібні превентивні заходи. Тому що у будь-якої людини у своїй основі залишається вроджений «камертон» моралі та моральності.

Метою статті є дослідження особливостей міжособистісного спілкування курсантів військового вишу.

Завдання статті: дослідження особливостей міжособистісного спілкування курсантів військового вишу, аналіз погляди вчених щодо вживання обсценної лексики у міжособистісному спілкуванні, вивчення причин вживання обсценної лексики під час спілкування, дослідження стилів міжособистісного спілкування курсантів; обґрунтування необхідності формування мовленової та комунікативної компетентностей в освітньому та виховному процесах військового вишу.

Методи дослідження. В основу дослідження покладено особистісно-комунікативний (Павелко І.І., 2007) та компетентнісний підходи, що базуються на закономірностях будови, функціонування й розвитку особистості і являють собою сукупність концептуальних уявлень, психодіагностичних та психорозвивальних засобів, що сприяють вивченню і формуванню особистості (Рибалка В.В., 2009) зокрема, його мовленнєвий та комунікативної компетентностей.

У дослідженні були використанні теоретичні та емпіричні методи. Теоретичні – аналіз наукової літератури а також метод

класифікації й узагальнення результатів. Емпіричні методи – Анкета щодо вивчення відношення до вживання обсценної лексики у спілкуванні, методика діагностики міжособистісних відносин (ДМВ) Т. Лірі, шкали «комунікативного потенціалу» та «схильність до девіантних форм поведінки» БОО «Адаптивність 200». Також був використаний теоретико-емпіричний метод до вивчення інтенцій, який дозволяє реконструювати інтенції індивідів, що стоять за їх промовою та виявити їх вплив на організацію розмови (Павлова Н., Зачесова І. & Гребенщикова Т., 2021, с.269–288).

Для обробки даних були використано методи статистичної обробки даних – дослідження міри центральної тенденції (М) та кореляційний аналіз.

Результати і обговорення. Для вивчення особливостей спілкування нами було опитано 237 курсантів одного із військових вишів, серед яких були представники усіх факультетів. Вибірка відносно однорідна за освітнім рівнем, віковим та соціокультурним складом, гендерні характеристики учасників не бралися до уваги. Вік респондентів – від 16 до 19 років.

За результатами дослідження отримано наступні дані: можливим застосовувати ненормативну лексику у спілкуванні вважають 127 (58,51%) опитаних, 88 осіб (40,60%) вважають це неприємним, решта не дали відповіді на дане питання (Табл. 1).

Звертає увагу те, що переважна більшість респондентів не погодилися із запропонованими варіантами відповідей, а вважали за краще свої варіанти відповідей, які в більшості випадків дублювали запропоновані за змістом, що може свідчити про нерозуміння походження обсценної лексики, причин і наслідків її використання, низьку рефлексію. Зокрема, було запропоновано обрати наступні відповіді: маскую свою життєву невпевненість; намагаюся заглушити відчуття страху перед оточуючими; через духовну, емоційну й психічну слабкість; намагаюся подавити, образити, принизити співрозмовника; реалізую свої сексуальні фантазії відновлюю потенцію; це викликає у мене прилив сил, ейфорію, кураж.

Дослідження щодо використання ненормативної лексики у спілкуванні (у %)

№ з/п	Питання	Кількість осіб	Кількість у %
1.	Чи вважаєте Ви можливим використання ненормативної лексики у спілкуванні?	«так» – 127	58,51
		«ні» – 88	40,60
		не відповіли – 19	0,89
2.	Чи є мат «духовною кастрацією»?	«так» – 37	20,0
		«ні» – 144	79,55
		не відповіли – 53	0,45
3.	Чи відомо Вам, що мат викликає мутацію молекул ДНК?»	«так» – 39	17,89
		«ні» – 179	826,83
		не відповіли – 16	6,83
4.	Ви вважаєте себе віруючою людиною? Ви вірите в Бога?	«так» – 172	79,31
		«ні» – 43	19,81
		не відповіли – 19	0,93

Дуже корисним був у даному випадку метод розуміння інтенціонального підтексту використання обценної лексики, який «виступає найважливішою передумовою діалогічної взаємодії: координації вчинених дій, досягнення цілей комунікантів». Той, хто говорить, маніфестує у мові актуальні інтенції, і їхнє розуміння є підставою або частковою основою для подальших реплік співрозмовника (Павелко І.І., 2007, с.65-66). Мовленнєва інтенція – це комунікативний намір зробити щось за допомогою такого інструменту як мова, зокрема, у даному випадку за допомогою обценної лексики.

За результатами даного дослідження 79,3 % респондентів виявили причетність до Православної конфесії, тобто, вважають себе віруючими людьми, 19,8 % осіб вважають себе атеїстами; решта опитаних – 0,9 % не надали відповіді.

Виявлено наступні інтенції щодо використання ненормативної лексики у міжособистісному спілкуванні:

1) *для вираження своїх емоцій.*

Найбільш типові відповіді респондентів: «для того, щоб виражати таким чином емоції»; «це вираз емоцій, які не можу виразити словами, іноді мене достають таким чином, що я не можу стримуватися»; «легко виразити емоції, можна виразити багато емоцій одним словом (виразом)»; «легше висловлювати думку, мою проблему, або передати емоції»; «вживаю, коли дратуюсь – таким чином я висловлюю негативні емоції і позбавляюся їх»; «вважаю, що так швидше доходить,

один мат – за десять слів»; «іноді не можу емоційно правильно сказати без мата»; «мені так легше виразити емоції (гнів, страх, сміх)»; «намагаюся заглушити відчуття страху перед оточуючими»; «через те, що не зміг втриматись коли була страшна ситуація»; «мат більше передає сенс і емоції розмови чи ситуації, або використовую через біль»; «для того, щоб заспокоїти себе і не допустити через агресію серйозні наслідки»; «для того, щоб пожартувати, щоб не було так сумно»; «злість, розпач сильний, неочікувані ситуації»; «іноді не можу емоційно правильно сказати без мата»; «більше передає сенс і емоції розмови чи ситуації, або використовую через біль».

2) *Бажання продемонструвати «дорослість», агресивність, брутальність поведінки.*

Відповіді респондентів: «для того, щоб донести інформацію більш якісне і більш жорсткіше»; «використовую мат, тому що так до людини швидше доходить сказане»; «вважаю, що так швидше доходить – один мат за десять слів»; «так швидше доходить до «тупорилих» підлеглих»; «більшість людей тільки так і розуміють»; «іноді викликає прилив сил»; «вживаю, коли злюсь»; «використовую ненормативну, якщо люди не розуміють нормативну лексику».

3) *Використання ненормативної лексики через погану звичку.*

Відповіді респондентів: «погана звичка»; «для зв'язування слів»; «в армії без мату, як без автомату».

Питання психології

4) У зв'язку з нестачею словникового запасу.

Відповіді респондентів: «по іншому не підібрати слів»; «бо іноді потрібне доповнити (вислов) гострим словом»; «спосіб збагачення мовлення»; «краще виражає речення, доповнюю його»; «мат прикрашує лексику, краще виражає емоції»; «не можу доповісти більш вдало»; «щоб було краще зрозуміти»; «щоб придати більшого сенсу словам»; «іноді ситуації такі, що інші слова не приходять на думку»; «вживаю, як частину речі».

5) Впливом соціального оточення на себе.

Відповіді респондентів: «вживаю через те, що чув, як звертаються до мене, то звик до цього»; «погана компанія»; «моя компанія вживала ненормативну лексику»; «під впливом середовища»; «через звичку з вулиці»; «через звичку чути ненормативну лексику серед оточуючих».

Що стосується відповідей на друге питання: «Чи є мат «духовною кастрацією?», то 144 респондента (79,55%) відповіли – «ні», 37 осіб – «так» (20,44%), решта не надали відповіді.

Відповідаючи на питання «Чи відомо Вам, що мат викликає мутацію молекул

ДНК?» – 179 респондентів (82,11 %) відповіли – «ні», 39 осіб відповіли на це питання – «так» (17,89%) (Табл. 1).

При інтерперсональній діагностиці основних стилів міжособистісного спілкування встановлено високі значення наступних показників за ДМВ Т. Лірі: при дослідженні міри центральної тенденції найвищий рівень показника виявлено у I октані (владно-лідуючий) стиль міжособистісного спілкування – 11,861 (M) при рівні середньоквадратичного відхилення 2,639 (SD) (Табл. 2).

Достатньо високі бали за даним октантом можуть свідчити про тенденцію до дидактичного стилю висловлювань, імперативної потреби командувати іншими, нетерпимості до критики, що може створювати складність у сфері міжособистісних стосунків під час службової діяльності

На другому ранговому місці співпрацюючі-конвенційний стиль міжособистісного спілкування (II октан), він становить 9,926 (M) при рівні середньоквадратичного відхилення 1,811 (SD), що свідчить про незначну варіативність показника у даній групі досліджуваних (Табл. 2).

Таблиця 2.

Міри центральної тенденції за методикою діагностики міжособистісних відносин (ДМВ) Т. Лірі

Октан	Шкала	M	SD
I	Владно - лідуючий	11,861	2,639
II	Незалежно - домінуючий	7,755	1,561
III	Прямолінійно - агресивний	6,639	1,404
IV	Недовірливо - скептичний	2,648	1,872
V	Покірно - сором'язливий	5,546	2,562
VI	Залежно - слухняний	8,111	1,990
VII	Співпрацюючий - конвенційний	9,926	1,811
VIII	Відповідально - великодушний	8,856	2,523

Даний стиль міжособистісних відносин притаманний особам, що прагнуть до тісної співпраці з референтною групою, однак надмірний прояв даного стилю проявляється компромісною поведінкою, намаганням підкреслити свою причетність до інтересів більшості.

На третьому місці за рівнем середньогрупового показника виявлено відповідально-великодушний стиль міжособистісного спілкування (VIII октан),

котрий становить 8,856 (M) при рівні середньоквадратичного відхилення 2,523 (SD) (Табл.2). Це варіант поведінки, який проявляється вираженою готовністю допомагати оточуючим, розвиненим почуттям відповідальності. Високі бали виявляють надмірну обов'язковість, гіперсоціальність установок, підкреслений альтруїзм.

Тобто ми бачимо у міжособистісному спілкуванні курсантів дві тенденції

спілкування – агресивну та гуманістичну, яку необхідне розвивати та підтримувати.

За результатами дослідження встановлена позитивна кореляція показника «ненормативна лексика» ($r = 0,149$, $p \leq 0.05$) з показником «схильність до девіантних форм поведінки» за БОО «Адаптивність 200», що свідчить, що застосування ненормативної лексики є різновидом ознак девіантних форм поведінки, зокрема наявності агресивних тенденцій відносно оточуючих. Респонденти виявляють схильність до нерациональної побудови міжособистісних взаєностосунків, схильні допускати порушення соціально ухвалених норм поведінки, а у своєму спілкуванні не завжди орієнтовані на соціальні норми.

Встановлена також негативна кореляція показника «ненормативна лексика» ($r = -0,145$, $p \leq 0.05$) з показником «співпрацюючі-конвенційний» стиль міжособистісного спілкування за опитувальником Т. Лірі, яка свідчить, що респонденти, що не використовують ненормативну лексику у спілкуванні, прагнуть до тісної співпраці з референтною групою, до дружлюбних стосунків з оточуючими, а також говорить про відсутність прагнення домінувати.

Результати дослідження свідчать, що у більшості опитуваних немає елементарних знань про шкідливість цієї лексики, про її вплив на моральний стан та здоров'я людини.

Широка поширеність лихослів'я є показником низького рівня моральності, а також живильним середовищем для її подальшого поширення, розширюючи горизонти вседозволеності. Фактично, мова людини – лакмусовий папірець її загальної культури, а володіння літературною мовою становить необхідний компонент освіченості, інтелігентності особистості.

Як відзначають соціологи, сплеск нестримного поширення мату у суспільстві відбувається в особливі, трагічні, переломні та революційні періоди, коли відбувається руйнування колишнього звичного і стабільного світоустрою. Так було у революційні роки початку ХХ століття, у «ліхих 90-і», з тим же явищем ми стикаємося зараз, у складний для України період.

Найбільшою мірою на цей недуг вражені військові колективи – армія і флот.

Мат представляють неодмінним фоном успішного виконання особливо відповідальних завдань, єдино можливим засобом мобілізації військових колективів, найважливішою складовою перемог в мирний і воєнний час.

Ще однією причиною ненормативної лексики є ємкість даного пласта мови, її емоційність: 2-3 слова виражають велику гаму почуттів – при нецензурній мові залишаються задіяними всього 7-10 іменників, приблизно стільки ж прикметників, кілька діалектів і 5-7 дієслів. Зрозуміло, що людина, яка здатна до творчої художньої мови, навряд чи вдаватиметься до примітивного спілкування у трьох словах. Більш того, при цьому відбувається не тільки редуція мови, а й редуція думки, людської психіки і, в решті решт, особистості.

Серед причин стрімкого проникнення в мову нецензурної лайки – небажання стежити за своєю мовою, прагнення самоствердитися, для залучення до себе уваги, для бравади, щоб показати свою «крутизну», або дати вихід своєї неповноцінності; протест по відношенню до норм суспільства, недорікуватість, тобто невміння виражати свої думки; низький рівень словникового запасу для виходу негативних емоцій. Словниковий запас тих, хто вживає ненормативну лексику не зростає, а, отже, не розвивається інтелект, людина не вміє мислити абстрактно.

Однак й інша крайність – заборона, теж не вирішує проблеми. Хоча нецензурна лексика – це менше зло, ніж фізична агресія, але вона також має антигромадський характер, і тому за словесну образу честі та гідності карали, а в багатьох суспільствах карають і тепер не набагато легше, ніж за фізичне насильство.

Ю. Шевчук, викладач української мови в Колумбійському університеті, впевнений, що «кожна мова має бути повною, комплектною», тому вона так чи інакше буде включати в себе і лихослів'я. Проте, далі наводить приклад, що у США, в урядових колах до співрозмовника треба звертатися шанобливо, в іншому випадку того, хто порушив етикет спілкування, можуть очікувати санкції (Королева Е., 2020).

Питання психології

Суть професії офіцера полягає в умінні управляти, спрямовувати та підпорядковувати єдиній меті діяльність величезних військових колективів. Саме на ньому лежить відповідальність за Батьківщину та людей, якими він командує, тому мовна та комунікативна компетентності є фундаментальними в особистісній та професійній сфері офіцера.

Завданням кожного викладача, курсового офіцера є використання мовленнєвої діяльності в освітньому та виховному процесах для формування найважливіших особистісних утворень майбутніх офіцерів, які згодом будуть використовувати її у своїй службовій та педагогічній діяльності офіцера.

Вважаємо, що саме про це говорив А.А. Потебня, коли нагадував про необхідність «зближення мовознавства з психологією» та передбачав появу нової науки – «лінгвістичної психології» (Потебня О.О., 1926). Його думку розділяє й А.С. Ребер, вважаючи, що психолінгвістика, є невід'ємною частиною психології (Reber Arthur S., 1985).

Зі сказаного можна зробити відразу два сумні висновки. По-перше, широка поширеність лихослів'я вже сама по собі є показником низького рівня моральності. А по-друге, що вона є живильним середовищем для подальшого поширення, розширюючи горизонти всюдозволеності для підрастаючих поколінь. Фактично, мова людини – лакмусовий папірець її загальної культури, а володіння літературною мовою становить необхідний компонент освіченості, інтелігентності особистості.

З метою запобігання вживання обценної лексики серед курсантів потрібна просвітницька робота, роз'яснення тим, хто вживає у своїй промові матюки, чому вона нецензурна. Можна сподіватися, що це допоможе, якщо не повністю утриматися від подібних висловів і слів, то хоча б звести їх вживання до мінімуму.

Зростання обценної лексики в сучасній Україні викликане не просто мовною

розбещеністю, а розбещеністю звичаїв, наслідком скасування цензури та демократизації мови. Іноді ненормативна лексика зустрічається навіть у середовищі інтелектуалів, які так демонструють свою браваду. Обценна лексика, яка, на жаль, стала реальністю нашого часу, викликає занепокоєння всіх, кому дорога літературна мова.

Висновки. Досліджено, що основними стилями міжособистісного спілкування є: владно-лідуючий стиль (I октан) – 11,861 (M) при рівні середньоквадратичного відхилення 2,639 (SD);

співпрацюючий-конвенційний стиль міжособистісного спілкування (II октан) – 9,926 (M) при рівні середньоквадратичного відхилення 1,811 (SD);

відповідально-великодушний стиль міжособистісного спілкування (VIII октан) – 8,856 (M) при рівні 2,523 (SD).

Використання обценної лексики у спілкуванні курсантів є результатом мовленнєвої та комунікативної некомпетентності. За результатами дослідження встановлено, що 58,51 % респондентів, вважають можливим застосування обценної лексики у міжособистісному спілкуванні.

Вважаємо, що сучасний випускник військового вишу повинен бути не тільки освіченим, здатним до аналізу і рішення складних проблемних ситуацій, але також повинен бути уважним до власної мовленнєвої та комунікативної культури, яка є обов'язковим компонентом його особистісного та професійного становлення.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в освітньої та виховної роботі з особовим складом (бесіди, лекції, усвідомлення психологічних мотивів вживання такої лексики, прищеплення любові до літератури та літературної мови, тренінги спілкування); проведенні формуючого експерименту щодо мовленнєвої та комунікативної компетентностей курсантів.

Список використаних джерел

1. Андріянова, О.Я. (2019) Мовленнєва культура військовослужбовців на сучасному етапі // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. Вип. 3 (91).
2. Васянович, Г.П. (2003) Педагогічна етика: навчально-методичний посібник. Львів: Норма.

3. Гульбс О. & Кобець, О. (2021) Розвиток емоційної компетентності військовослужбовців у групах активного соціально-психологічного навчання // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. № 7(3).
4. Калмиков, Г., Доброскок, С. & Чижма, Д. (2021) Комунікативна толерантність vs комунікативна інтолерантність як генеративна проблема. Психолінгвістика. № 30 (1), 26–58. doi: 10.31470/2309-1797-2021-30-1-26-58
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення (1984): Постанова Верховної Ради Української РСР № 8074-10 від 07.12.84, ВВР, ст.173. [Чинний, поточна редакція від 14.10.2023, підстава - 2982-IX].
6. Кондратьевич, Л. (2003, 4-10 квітня). Молитва сатані, що розкладає душі. Освітній студентський тижневик «Аудиторія». URL: <https://kpi.ua/swearing> (дата звернення: 20.11.2023).
7. Королева, Е. Трясця твоєї матері. Что думают украинские ученые-филологи о «демагюкации», чистоте языка и иностранных ругательствах. (2020, июль). URL: <https://focus.ua/ukraine/> (дата звернення: 23.12.2023).
8. Липова, С. В. (2022) Особливості формування комунікативної культури у військовому колективі: магістерська робота: 029-Інформаційна, бібліотечна та архівна справа / С.В. Липова. Донецьк.
9. Матенюк, О. & Капітанець, С. (2001) Методика вивчення розвитку стилів професійного спілкування // Наукові записки. Серія: Педагогіка, № 3.
10. Мохнар, Л.І. (2013) Культура міжособистісної взаємодії курсантів як психолого- педагогічна проблема // Вісник Національного університету оборони України. № 1(32).
11. Павелко, І.І. (2007) Гуманістична спрямованість спілкування як умова подолання агресивних тенденцій у підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук. 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія. Одеса : Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського.
12. Павлова, Н., Зачесова, І. & Гребенщикова, Т. (2018) Взаимопонимание партнеров в дискурсе. Psycholinguistics. № 24 (1), doi: 10.31470/2309-1797-2018-24-1-269-288.
13. Потебня, А.А. (1926) Полное собрание сочинений: Т. I. Мысль и язык. Комитет по изд. соч. А.А. Потебни при ВУАН (Ред.). Одесса: Госиздат Украины.
14. Радкевич-Винницький, А.Я. (2001) Етикет і культура спілкування: науково-популярна література. Львів: «Сполом».
15. Рибалка, В.В. (2009) Психологія праці та професійної підготовки особистості: навчальний посібник. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович.
16. Ставицька, Л. (2002) Сучасний український інтержаргон : проблеми й аспекти вивчення. Мовознавство : доп. та повідомл. IV Міжнар. конгресу українців. К.: Пульсари.
17. Reber Arthur S. (1985) The Penguin Dictionary of Psychology. London: Penguin Books.

References

1. Andriianova, O.Ia. (2019). Movlennieva kultura viiskovosluzhbovtsiv na suchasnomu etapi [Speech culture of military personnel at the modern stage] // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky. Vyp. 3 (91). (in Ukrainian).
2. Vasianovych H.P. (2003) Pedahohichna etyka: navchalno-metodychnyi posibnyk [Pedagogical ethics: educational and methodological manual]. Lviv: Norma. (in Ukrainian).
3. Hulbs, O. & Kobets, O. (2021). Rozvytok emotsiinoi kompetentnosti viiskovosluzhbovtsiv u hrupakh aktyvnoho sotsialno-psykholohichnoho navchannia [Development of emotional competence of servicemen in groups of active social and psychological training] Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky. №47(3). (in Ukrainian).
4. Kalmikov, G., Dobroskok, S., & Chizhma D. (2021). Komunikativna tolerantnist vs komunikativna intolerantnist yak generativna problema [Communicative Tolerance vs Communicative Intolerance as a Generative Problem]. Psycholinguistics, 30 (1). doi: 10.31470/2309-1797-2021-30-1-26-58 (in Ukrainian).
5. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia (2023). [Code of Ukraine on administrative offenses] Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR № 8074-10 vid 07.12.84, VVR 1984, st.173. [Chynnyi, potochna redaktsiia vid 14.10.2023, pidstava - 2982-IX] (in Ukrainian).
6. Kindratovych, L. (2003, 4-10 kvitnya). Molytva satani, shcho rozkladaie dushi [Prayer of Satan, for the distribution of souls.] Osvitnij studentskij tizhnevih «Auditoriya». Retrieved from <https://kpi.ua/swearing> (in Ukrainian).
7. Korolyova, E. (2019, July). Triastsia tvoii materi. Chto dumayut ukrainskie uchenvie-filologi o «dematyukatsii», chistote yazyika i inostrannyih [Shake your mother. What do Ukrainian philological

scientists think about "demotics", purity of language and foreign languages]. Retrieved from <https://focus.ua/ukraine/> (in Ukrainian).

8. Lypova, S. V. (2022). Osoblyvosti formuvannya komunikatyvnoi kultury u viiskovomu kolektyvi [Features of the formation of communicative culture in the military team] mahisterska robota: 029- Informatsiina, biblioteczna ta arkhivna sprava / S.V. Lypova. Donetsk (in Ukrainian).

9. Mateniuk, O. & Kapitanets, S. (2001.) Metodyka vyvchennia rozvytku styliv profesiinoho spilkuvannia [Methods of studying the development of professional communication styles] Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohika, № 3 (in Ukrainian).

10. Mokhnar, L.I. (2013). Kultura mizhosobystisnoi vzaiemodii kursantiv yak psykholoho pedahohichna problema [The culture of interpersonal interaction of cadets as a psychological and pedagogical problem]. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. № 1(32). (in Ukrainian).

11. Pavelko, I.I. (2007). Humanistychna spriamovanist spilkuvannia yak umova podolannia ahresyvnykh tendentsii u pidlitk [Humanistic orientation of communication as a condition for overcoming aggressive tendencies in teenagers] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. psykhol. nauk. 19.00.07 - pedahohichna ta vikova psykholohiia. Odesa : Pivdenoukrainskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. K.D. Ushynskoho (in Ukrainian).

12. Pavlova, N., Zachesova, I., & Grebenshikova, T. (2018). Vzaimoponimanie partnerov v diskurse [Mutual Understanding Between Partners in Discourse] Psycholinguistics 24 (1). doi: 10.31470/2309-1797-2018-24-1-269-288. (in Ukrainian).

13. Potebnya, A.A. (1926). Polnoe sobranie sochinenij: Mysl i yazyk (T. I.) [Full composition of writings: Thought and speech (T. I.)] Komiteta po izd. soch. A.A. Potebni pri VUAN (Eds.); Odessa: Gosizdat Ukrainy (in Ukrainian).

14. Radevych-Vynnytskyi, Ya. (2001). Etyket i kultura spilkuvannia: nauchno-populiarnaia lyteratura [Etiquette and culture of spilkuvannia: popular science literature]. Lviv: Spolom (in Ukrainian).

15. Rybalka, V.V. (2009). Psykholohiia pratsi ta profesiinoi pidhotovky osobystosti [Psychology of work and professional training of the individual] : navchalnyi posibnyk Odesa: Bukaiev Vadym Viktorovych (in Ukrainian).

16. Stavvytska, L. (2002). Suchasnyi ukrainskyi interzharhon : problemy y aspekty vyvchennia [Modern Ukrainian interslang: problems and aspects of study.]. Movoznavstvo : dop. ta povidoml. IV Mizhnar. konhresu ukrainistiv. K. : Pulsary. P. 213-216 (in Ukrainian).

17. Reber, Arthur S. (1985). The Penguin Dictionary of Psychology. London: Penguin Books.

Summary

STUDY OF THE FEATURES OF INTERPERSONAL COMMUNICATION OF CADETS OF THE MILITARY UNIVERSITY

Pavelko I. Ph.D. in Psychology, senior

Researcher Military academy Odesa

Motorny V. Ph.D. in science of public administration Military academy Odesa

Vyatkin Y. teacher of the department Hetman

Petro Sahaidachnyi National Ground Forces Academy

Introduction. *The specifics of an officer's official activity determine special requirements for his speech and communicative activity in the educational process. It is in the speech activity of the educational process that the cadets of the military college learn the basics of the future professional activity of an officer. The uniqueness of speech competence is that it is the result of the educational process, on the one hand, and the most important means of education, on the other.*

The purpose of the article is to study the peculiarities of interpersonal communication of military college cadets.

The tasks of the article: study of the peculiarities of interpersonal communication of military college cadets, analysis of the views of scientists regarding the use of obscene language in interpersonal communication, study of the reasons for the use of obscene language during communication, research of styles of interpersonal communication of cadets; substantiation of the need for the formation of speech and communicative competences in the educational and educational processes of the military college.

Methods. *The research is based on personal-communicative and competence approaches, which are based on the regularities of the structure, functioning and development of the personality and represent a set of conceptual ideas, psychodiagnostic and psychodevelopmental tools that contribute to the study and formation of the personality, in particular, its speech and communicative competences. Questionnaire and testing methods were used for the research.*

Originality. *A scientific novelty is the study of the peculiarities of cadets' communication on the basis of the author's questionnaire. The views of scientists regarding the use of obscene vocabulary in interpersonal communication are analyzed and summarized. It has been established that communication in the military team is characterized by some contradictions and peculiarities of communication, which sometimes causes the use of obscene vocabulary during communication. It was established that the main styles of interpersonal communication of cadets are: domineering-leading style (I octane) - 11.861 (M); cooperative-conventional style of interpersonal communication (II octane) – 9.926 (M); responsible-generous style of interpersonal communication (VIII octane) – 8.856 (M).*

It was also established that 127 (58.51%) respondents consider it possible to use profanity in communication, 88 people (40.60%) consider it unpleasant, the rest did not answer this question. As for the answers to the second question: "Is mat "spiritual castration?", 144 respondents (79.55%) answered "no", 37 people answered "yes" (20.44%), the rest did not give an answer. Answering the question "Do you know that mat causes mutation of DNA molecules?" - 179 respondents (82.11%) answered - "no", 39 people answered this question - "yes" (17.89%).

Conclusion. *It was established that the use of obscene vocabulary in the communication of cadets is the result of speech and communicative incompetence. It is substantiated that speech competence in educational and educational processes is one of the most important personal formations of future officers, who will later use it in their official and pedagogical activities as an officer. In particular, the use of obscene vocabulary in the communication of cadets is the result of speech and communicative incompetence.*

A graduate of a military university must not only be educated, capable of analyzing and solving complex problem situations, but must also be attentive to his own speech and communication culture, which is a mandatory component of his personal and professional development.

The task of every teacher, course officer is to use speech activity in educational and educational processes to form the most important personal formations of future officers, who will later use it in their official and pedagogical activities as an officer.

We see the prospects for further scientific research in educational and educational work with staff (conversations, lectures, awareness of psychological motives for using such vocabulary, instilling love for literature and literary language, communication trainings); conducting a formative experiment on the speech and communication skills of cadets.

Keywords: *interpersonal communication, obscene vocabulary, communication styles, communicative competence, cadets.*

Концептуалізація – Павелко І.І.

Методика – Павелко І.І., Моторний В.О.

Формальний аналіз – В'яткін Ю.О.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

The authors declare that they have no conflict of interest.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 05.04.24.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 04.05.24.

© 2024. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.